

Leopold II, de Belgische kust en Congo

In de context van de huidige debatten over het koloniaal verleden van België zoom ik kort in op de verwevenheid van Leopold II, de Belgische kust en Congo. Dat de Belgische koning zijn – letterlijk en figuurlijk – ‘zwart geld’ gebruikte ter verfraaiing van Brussel en Oostende is genoegzaam geweten en wordt ook uitvoerig belicht in het boek van Liane Ranieri uit 1973.¹ Minder bekend is echter dat Leopold II de volledige Vlaamse kust toeristisch leven wilde inblazen en daarvoor heel wat kapitaal, wellicht van dubieuze origine, veil had. Die strategie had een dubbel doel: de urbanistische visie van de koning doordrukken en het beeld van een geliefd en gewaardeerd vorst bestendigen. Bij de uitbouw van de kust werd ook de koloniale politiek van koning Leopold II in de kijker gezet.

Leopold II was dikwijls in Oostende, waar de koninklijke familie een verblijf had. We kunnen dus zeggen dat Oostende de zomerse hoofdstad was van België. Om de koning tijdens zijn verblijf aan zee in beeld te brengen, werd een uitgesproken charmeoffensief ingezet. Zo werden prentbriefkaarten uitgegeven met de afbeelding van een wandelende koning, van het Chalet Royal of van het koninklijke jacht Alberta, dat dikwijls aangemeerd lag in Oostende. Ook de pers liet zich niet onbetuigd en volgde de koning aan zee op de voet.²

Omdat er geleidelijk meer mensen uit Congo in het straatbeeld opdoken, werd de toeristische bevolking ook geconfronteerd met de koloniale realiteit. Zo vonden we een postkaart met een afbeelding van de portier van het hotel Quitmann in Mariakerke bij Oostende. Op de voorkant staat in potlood geschreven: *‘le gentil groom de l’hôtel’*. Een andere postkaart toont twee zwarte kloosterzusters op het strand van Heist, waar geregeld geestelijken verbleven. Op een derde postkaart zien we een zwarte dame tussen het personeel bij het jubileum van de Oostendse kinderopvang Crèche Louise-Marie.

Prentbriefkaart met koning Leopold II op wandel in Oostende. (Privécollectie Marc Constandt)

Sa Majesté le Roi des Belges sur
les estacades d'Ostende

31. Roi, V. G. A. 2 avenue de midi, Bruxelles

De grotere aanwezigheid van Congolezen aan de kust was ook zichtbaar op de prentbriefkaarten die toen werden verspreid. (Privécollectie Marc Constandt)

Maar het ging verder dan dat. Zo opende de koning op 10 juli 1897 in de duinen van Mariakerke het Musée Stracké waar het thema 'Congo' een belangrijk onderdeel van uitmaakte, als een 'klein Tervuren'.³ Het bewijst dat dit initiatief met instemming en wie weet zelfs met de financiële steun van de vorst werd gerealiseerd. De initiatiefnemer was August Stracké (1846-1935), een hotelier van Duitse origine, die zich blijvend in Oostende had gevestigd en daar uitgroeide tot een belangrijk toeristisch ondernemer. Hij was royalist en steunde met deze museale opstelling duidelijk de koloniale politiek van de koning.

Ook in Blankenberge werd aandacht besteed aan de kolonie. Daar werd in 1900 op de zeedijk een monument ingehuldigd dat Jozef Lippens en Henri De Bruyne, die afkomstig was uit Blankenberge, vereeuwigde. Het was een hommage aan deze twee kolonialen, die in 1892 het leven hadden gelaten en waren gevallen 'in de humanitaire strijd tegen de Arabische slavenhandelaars'.

All the king's men

Het was de uitgesproken droom van koning Leopold II om van de Vlaamse kust een gerenommeerde toeristische bestemming te maken. De Koninklijke Baan, die alle badplaatsen zou verbinden, zou die wens zeker faciliteren. Leopolds aandacht ging in eerste instantie uit naar Oostende, waar al jarenlang een koninklijke residentie was. De stad zat echter in een militair keurslijf met de versterkingen langs de strandlijn. Het vrijmaken van deze zone en er een nieuwe toeristische bestemming aan geven was een eerste uitdaging. De koning vond daarvoor een medestander in de figuur van de Luikse notaris Louis Delbouille, die de verkaveling tot een goed einde bracht.⁴ Delbouille was trouwens ook betrokken bij de oprichting van de bovenvermelde Crèche Louise-Marie.

Ook de toeristische opgang van de nabijgelegen gemeenten Mariakerke, Middelkerke en Westende genoot de belangstelling van de

koning. Hij vatte het idee op om een zeedijk tussen Oostende en Westende aan te leggen waaraan imposante vakantieverblijven konden worden gebouwd. Ook een autoweg en een elektrische tramlijn stonden op het verlanglijstje. Voor de realisatie van de tramlijn deed de koning in 1895 in eerste instantie een beroep op de Engelsman John North, bijgenaamd de 'nitratenkoning'. Met deze man, die hij kende via de rubberhandel in Congo, sloot de Belgische koning een overeenkomst af over onder andere de aanleg van een moderne tramlijn tussen Oostende en Middelkerke en een luxueus Palace Hotel in Mariakerke.⁵ North overleed echter in 1896, waardoor de projecten door anderen werden gerealiseerd.

Al in 1891 bezocht Leopold Middelkerke en ontmoette hij er de bouwheer van het casino, de Brusselse hotelier Charles Smedt.⁶ Ook pushte hij de toeristische uitbouw van Middelkerke door het inzetten van vertrouwensfiguren. Dat was in eerste instantie de Oostendse hotelier Dennis Verhaeghe-Baele die in Middelkerke ook heel wat toeristische activiteiten ontplooidde. Hij bouwde er een hotel en zorgde voor de gasvoorziening. Hij overleed echter vrij vroeg. Zijn sturende rol werd overgenomen door de Brusselse directeur van het zeehospitaal, Pieter Joseph Casse, die zelfs burgemeester van Middelkerke werd en onder meer het belangrijke experiment van waterzuivering met chloor tot een goed einde bracht.⁷ Het was aan zee belangrijk om over degelijk drinkwater te beschikken om zo de toeristen op een veilige manier te kunnen onthalen.

Heel wat badplaatsen aan zee werden dus uitgebouwd met de steun van sterke promotie maatschappijen, die financiële middelen samenbrachten om de grote investeringen te kunnen betalen. Dat gebeurde niet in Wenduine, dat vooral afhankelijk was van staatssteun. Die kwam er door toedoen van de katholieke minister Paul de Smet de Naeyer. Hij handelde ongetwijfeld namens de koning. De

overdekte 'galerie Leopold' is een aanwijzing van deze koninklijke inmenging. De minister kreeg in 1911 zelfs een standbeeld omwille van zijn steun aan de uitbouw van Wenduine.

De badplaats Westende werd gesticht door de familie Otlet en trok een elitair publiek aan, dat in eerste instantie vooral afkomstig was uit de Belgische hoofdstad. Onder hen waren heel wat koloniale, zoals Emile Beirlaen, Hubert Lothaire en Francis Dhanis, die in Westende een villa bouwden en zo koloniaal geld investeerden.⁸ En toen in 1909 concrete plannen werden gemaakt voor een tweede grote Palace Hotel, waren er koloniale bij de investeerders. Er werd zelfs gesteld dat dit hotel gebouwd werd met 'negerbloed'.⁹

Koning Leopold II slaagde er dus in om vrij onopgemerkt, via een zorgvuldig gekozen netwerk, de toeristische ontwikkeling van de kust te sturen. Hij heeft hiertoe niet alleen in Oostende, maar wellicht over de hele kust, koloniale middelen ingezet en mede gesteund op mensen die banden hadden met de kolonie.

- 1 Liane RANIERI, *Léopold II urbaniste*, Brussel, 1973.
- 2 Ivan VAN HYFTE, *In het spoor van de koning Leopold II in Oostende, 1865-1909*, Oostende, 2005.
- 3 Nos excursions à travers le pays: le long de la mer: le musée Stracké. In: *Le Globe illustré*, 21/08/1904, pp. 520-521.
- 4 Marc CONSTANDT, *Delbouille en Dujardin: twee pioniers van het Oostends toerisme*, Brugge, 1981.
- 5 R. VAN CRAEYNEST, *De tram maakte de kust: geschiedenis van de kusttramlijnen 1885-1985*, Oostende, 1985, pp. 54-56.
- 6 A. VANNESTE & M. INGELAERE, *Middelkerke: zijn geschiedenis, zijn volk, zijn tradities, zijn kerk, zijn mirakuleus kruis*, Middelkerke, 1959, p. 78.
- 7 Marc CONSTANDT, *Pieter Joseph Casse en het toeristische lot van Middelkerke*, Middelkerke, 2003.
- 8 Marc CONSTANDT, *De verdwenen badplaats: de geschiedenis van Westende-Bad van 1896 tot 1918*, Middelkerke, 1996, p. 43.
- 9 Volgens plaatselijke overlevering ons eind 1980 medegedeeld door Emile Luyx, toenmalig uitbater van het Grand Hotel Bellevue, alias de Rotonde in Westende.